

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 17. toukokuuta 2021
(OR. en)

8693/21

EDUC 162
JEUN 48
SOC 261
EMPL 194

YHTEENVETO ASIAN KÄSITTELYSTÄ

Lähtettäjä:	Neuvoston pääsihteeristö
Vastaanottaja:	Valtuuskunnat
Ed. asiak. nro:	7985/21
Asia:	Neuvoston päätelmät koulutuksen tasapuolisuudesta ja osallistavuudesta kaikkien oppijoiden menestyksen edistämiseksi

Valtuuskunnille toimitetaan liitteessä neuvoston (koulutus, nuoriso, kulttuuri ja urheilu) istunnossaan 17.–18. toukokuuta 2021 hyväksymät päätelmät koulutuksen tasapuolisuudesta ja osallistavuudesta kaikkien oppijoiden menestyksen edistämiseksi.

Neuvoston päätelmät
koulutuksen tasapuolisuudesta ja osallistavuudesta kaikkien oppijoiden
menestyksen edistämiseksi

EUROOPAN UNIONIN NEUVOSTO, joka

OTTAA HUOMIOON

1. Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin, josta Euroopan parlamentti, neuvosto ja komissio antoivat yhteisen julistuksen Göteborgissa vuonna 2017 pidetyssä sosiaalialan huippukokouksessa, ja erityisesti sen ensimmäisen, kolmannen ja yhdenkentoista periaatteen.
2. Neuvoston päätöslauselman eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisista puitteista edettäessä kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista ja kehittämistä (2021–2030). Sen strategisena prioriteettina 1 on koulutuksen laadun, tasapuolisuuden ja osallistavuuden parantaminen ja kaikkien oppijoiden menestyksen lisääminen.

PALAUTTAEN MIELEEN liitteessä kuvatun poliittisen taustan.

OTTAEN HUOMIOON

3. vuoden 2020 koulutuksen seurantakatsauksessa esitetyt havainnot, muun muassa seuraavat:
- a) varhaiskasvatukseen osallistutaan neljästä ikävuodesta lähtien hyvin, vain hieman ET 2020 -tavoitteesta jääden, jäsenvaltioiden jatkuvien panostusten ansiosta, mutta haasteina ovat yhä epätasainen saatavuus ja laatu;
 - b) koulutuksen varhain keskeyttäneiden osuus oli 10,2 prosenttia vuonna 2019, mikä lähes vastaa ET 2020 -tavoitetta. Kuitenkin vammaisten osuus on 20,3 prosenttia, ja ulkomailla syntyneet oppilaat keskeyttävät koulunkäynnin ennenaikaisesti todennäköisemmin kuin syntyperäiset vertaisensa (22,2 % ja 8,9 %). Nuoret miehet keskeyttävät koulunkäynnin nuoria naisia useammin (vastaavasti 11,9% ja 8,4 %). Ero on pysynyt kutakuinkin samana kymmenen viime vuoden aikana;
 - c) vuoden 2018 PISA-tutkimuksen tulokset osoittavat, että EU ei ole saavuttanut ET 2020 -tavoitettaan vähentää alle 15 prosenttiin perustaitoihin liittyvää alisuoriutumista. Tosiasiassa koko EU:ssa alisuoriutuminen on viime vuosikymmenen aikana lisääntynyt luonnontieteissä ja lukemisessa ja pysynyt vakaana matematiikassa (EU27: 22,5 % lukemisessa, 22,9 % matematiikassa ja 22,3 % luonnontieteissä). Vain lukemisessa sukupuolten väliset erot alisuoriutumisessa ovat edelleen selvästi nähtävissä, ja alisuoriutuminen on yleisempää poikien keskuudessa. Lisäksi tulokset korostavat kouluilmapiirin merkitystä oppilaiden hyvinvoinnille ja suorituskyvylle;

- d) EU ja useimmat jäsenvaltiot ovat saavuttaneet korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuudelle asetetun 40 prosentin ET 2020 -tavoitteen. Sukupuolten väliset erot ovat kuitenkin edelleen olemassa koko EU:ssa, ja heikommassa asemassa olevien opiskelijoiden kohdalla odotukset korkea-asteen koulutuksen suorittamisesta jäävät heikommiksi (43,4 %) kuin vertaisryhmässä (82,3 %).
- e) koulutukseen osallistumisen lisääminen aikuisten keskuudessa on ollut hidasta viime vuosikymmenen aikana, ja osallistuminen on edelleen erittäin epätasaista eri jäsenvaltioissa. Vuonna 2019 aikuiskoulutukseen osallistumisen aste oli EU27:ssä 10,8 prosenttia eli hienoisessa kasvussa vuoden 2010 7,8 prosentista, mutta vieläkin jäädään kauas 15 prosentin tavoitteesta.
- f) sosioekonominen tausta on edelleen tärkein koulutustuloksia määrittävä tekijä EU:ssa, mikä estää suurta osaa nuorista hankkimasta riittäviä perustaitoja ja ehkäisee ylöspäin suuntautuvaa sosiaalista liikkuvuutta.

4. Yhteisötutkimus kotitalouksien ja yksityishenkilöiden tieto- ja viestintäteknologian käyttötottumuksista osoittaa, että vuonna 2019 EU:n nuorista (16–24-vuotiaat) viidesosalta puuttuivat digitaaliset perustaidot.
5. Euroopan koulutusalan tietoverkon (Eurydice) vuonna 2020 laatimassa raportissa "Equity in school education in Europe: Structures, policies and student performance" yksilöidään oppilaiden tasapuolista suoriutumista edistäviä politiikkoja ja rakenteita. Raportista ilmenee, että Euroopan kouluissa tasapuolisuus sekä osallistavuutena että oikeudenmukaisuutena vaihtelee suuresti.
6. Covid-19-pandemia ja laajamittainen siirtyminen digitaaliseen opetukseen ja oppimiseen ovat kuormittaneet merkittävästi koulutusjärjestelmiä kaikkialla EU:ssa ja vaikuttavat mitä todennäköisimmin useiden EU:n tason koulutustavoitteiden ja -indikaattorien saavuttamiseen.

KATSOO seuraavaa:

7. Kun otetaan huomioon uudet eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategiset puitteet edettäessä kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista ja kehittämistä (2021–2030) ja siihen liittyvä eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista koskeva yleinen poliittinen tavoite, nyt on aika arvioida tähänastista edistymistä koulutuksen tasapuolisuuden ja osallistavuuden parantamisessa kaikkien oppijoiden menestymisen edistämiseksi ja antaa uutta pontta EU:n tason yhteistyölle ja kansalliselle tämän alan työlle.

8. Vaikka neuvosto on käsitellyt tasapuolisuutta, osallistavaa koulutusta ja oppijoiden menestystä, niitä on vielä tarkasteltava kokonaisuutena ja toisiinsa liittyvinä ja toisistaan riippuvina seikkoina, jotka voivat auttaa määrittämään koulutusjärjestelmien kykyä tarjota kaikille aidosti sosiaalisesti osallistavaa, yhtenäistä, oikeudenmukaista ja menestymistä edistävää laadukasta koulutusta, elinikäinen oppiminen mukaan luettuna.
9. Erityisesti maailmanlaajuisen covid-19-pandemian, joka on vaikuttanut kaikkiin koulutusjärjestelmiin, varhaiskasvatus mukaan lukien, seurauksena EU:n opetusministerit ovat vuodesta 2020 käydyissä keskusteluissa useaan otteeseen korostaneet, että on tärkeää parantaa koulutuksen tasapuolisuutta ja osallistavuutta sen varmistamiseksi, että ketään ei jätetä.
10. Eurooppalaisissa koulutusjärjestelmissä olisi hyödynnettävä sitä, että osallisuus on yhtenä keskeisistä prioriteeteista EU:n politiikoissa, rahoitusohjelmissa ja välineissä, joista mainittakoon uusi Erasmus+ -ohjelma, joka käsittää erityisiä osallistamistoimenpiteitä; Euroopan sosiaalirahasto plus, josta tuetaan erityisesti muita heikommassa asemassa olevien ryhmien yhtäläisiä mahdollisuuksia laadukkaaseen koulutukseen kaikilla tasoilla; ja EU:n elpymis- ja palautumistukiväline, joka olisi saatava täysimääräisesti käyttöön, jotta voidaan puuttua koulutuksen eriarvoisuuteen, jota nykyinen kriisi on pahentanut.
11. Koulutuksen potentiaali osallisuuden edistämisessä tunnustetaan hyvin Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarista annetussa yhteisessä julistuksessa sekä komission äskettäin hyväksymässä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskevassa toimintasuunnitelmassa¹, jossa korostetaan, että koulutus on olennaisen tärkeää uusien mahdollisuuksien avaamiseksi kaikille.

¹ COM(2021) 102 final.

TOTEAA SEURAAVAA:

12. Tasapuolinen saatavuus, osallisuus ja kaikkien oppijoiden menestyminen on koulutuksen perusperiaate, joskin sen saavuttaminen on edelleen haaste EU:n koulutusjärjestelmille, ja jäsenvaltioiden välillä ja sisällä on huomattavia eroja.
13. Koulutuksella on tärkeä rooli vähennettäessä eriarvoisuutta, joka on yhteydessä sosioekonomiseen asemaan, maahanmuuttajataustaan, rotuun tai etniseen alkuperään², sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen taikka vammaisuuteen, ja on olemassa näyttöä siitä, että parhaiten suoriutuvat juuri tasapuolisuutta ja osallistavuutta painottavat koulutusjärjestelmät.
14. Virallista ja epävirallista koulutusta tarjoavien laitosten yhteistyöllä on erityisen myönteinen vaikutus sosiaaliseen osallisuuteen, mikä kävi ilmi covid-19-pandemian aikana.
15. Koska monimuotoisuus ja eriarvoisuus ovat lisääntymässä nyky-yhteiskunnassa, koulutuspolitiikan ensisijaisena tehtävänä on ehkäistä syrjintää ja edistää osallistavuutta, yhdentymistä ja monimuotoisuuden kunnioittamista Euroopan unionissa. Koulutusjärjestelmiä on näin ollen muovattava sen varmistamiseksi, että kaikilla ryhmillä ja yksilöillä on tosiasialliset yhtäläiset mahdollisuudet laadukkaaseen oppimiseen ja että ne/he voivat onnistuneesti saattaa opintonsa tai koulutusväylänsä päätökseen.
16. On jatkettava toimia sen varmistamiseksi, että useammat oppijat voivat menestyksellä suorittaa toisen asteen (tai vastaavan) koulutuksen ja jatkaa jatko- tai korkea-asteen koulutukseen. Näin he voivat omaksua arvokkaita tietoja, taitoja ja osaamista elämää varten ja toteuttaa täysimääräisesti potentiaaliaan.

² Viittaus rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta 29. kesäkuuta 2000 annettuun neuvoston direktiiviin 2000/43/EY.

17. Kansalliset ja alueelliset koulutusjärjestelmät ovat viime vuosina pystyneet parantamaan suorituskyykyään ja paremmin tarjoamaan tasapuolista saatavuutta ja osallisuutta, minkä avulla voidaan tukea opintomenestystä. Tosin vielä tarvitaan muitakin toimia ja toimenpiteitä, jotta voidaan parantaa tasapuolisuutta, osallisuutta ja opintomenestystä samanaikaisesti. Tähän sisältyy tarve tarjota helpommin tavoitettavaa ja laadukasta elinikäistä ohjausta³ kaikilla koulutustasoilla ja kaikissa koulutusmuodoissa.
18. Uudessa Erasmus+ -ohjelmassa on nyt tehostettuja keinoja, joilla pyritään edistämään sosiaalista osallisuutta ja tasapuolisuutta ja tavoittamaan paremmin ne ihmiset, joilla on erityistarpeita ja/tai muita vähemmän mahdollisuuksia, muun muassa kattamalla liikkuvuustoimilla laajempi joukko oppijoita, opettajia, kouluttajia, opettajankouluttajia ja muuta henkilöstöä.

KOROSTAA SEURAAVAA:

19. Kaikilla ihmisillä olisi elämänsä kaikissa vaiheissa oltava mahdollisuus kehittää koko joukko avaintaitoja⁴ menestyäkseen maailmassa sekä ammatillisesti että henkilökohtaisesti ja selviytyäkseen yhteiskunnan ja talouden nykyisissä ja tulevaisuudessa muutoksissa, myös vihreää ja digitaalista siirtymää ajatellen. Tässä on kyse yhtä paljon sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta kuin EU:n kilpailukykyä.
20. Koulutuksella on olennainen rooli Euroopan tulevaisuuden muovaamisessa, ja kansalaiset voivat tavoitella henkilökohtaisia tavoitteitaan ja hyvinvointia, jotta heillä olisi valmiudet mukautua muuttuviin työmarkkinoihin ja toimia niillä aktiivista ja vastuullista kansalaisuutta harjoittaen.

³ Elinikäisen ohjauksen paremmasta sisällyttämisestä elinikäisen oppimisen strategioihin 21. marraskuuta 2008 annetun neuvoston päätöslauselman mukaisesti.

⁴ Neuvoston suositus, annettu 22. toukokuuta 2018, elinikäisen oppimisen avaintaidoista (EUVL C 189, 4.6.2018, s. 1).

21. Covid-19-pandemia on tuonut korostetusti esiin tarpeen vastata pitkäaikaisiin rakenteellisiin haasteisiin pandemian välittömiä vaikutuksia pidemmälle, myös lasten, oppijoiden ja kouluttajien hyvinvointi ja mielenterveys huomioon ottaen. Tämä tilanne on lisännyt tarvetta varmistaa osallistava ja laadukas koulutus, varhaiskasvatus mukaan lukien, ja saattaa se kaikkien oppijoiden ulottuville ja saataville oppijoiden sukupuolesta taikka sosioekonomisesta, etnisestä, uskonnollisesta tai kulttuuritaustasta, erityisistä koulutustarpeista tai muista henkilökohtaisista olosuhteista riippumatta.
22. Yhtäläisten koulutukseenpääsyn mahdollisuuksien takaaminen kaikille on elintärkeää, mutta yksin se ei riitä: erityistä huomiota tulee kiinnittää kerroksisuuteen, esimerkiksi oppijoihin, joihin liittyy ylimääräisiä tai päällekkäisiä haasteita kuten erityisopetuksen tarve, vammaisuus, vaikea henkilökohtainen tilanne, heikommat sosioekonomiset lähtökohdat, maahanmuuttajatausta, vähemmistöasema, tai jotka tulevat taloudellisesti taantuneilta, eristyneiltä, saari- taikka syrjässä olevilta alueilta kuten EU:n syrjäisimmiltä alueilta. Saman logiikkaa noudattaen erityisen lahjakkaiden oppijoiden tarpeet on otettava huomioon, jotta heitä voidaan tukea ja auttaa koko potentiaalin toteuttamisessa.
23. Tasapuolisuuden ja osallisuuden parantaminen koulutuksessa edellyttää myös sukupuolinäkökulman huomioon ottamista opetus- ja oppimisprosesseissa ja oppilaitoksissa ja sekä sukupuolistereotyyppien että ennakkoluulojen kyseenalaistamista ja purkamista sekä sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän estämistä.

24. Koulutusjärjestelmissä olisi otettava huomioon kaikkien oppijoiden erilaiset yksilölliset tarpeet, kyvyt ja valmiudet ja tarjottava oppimismahdollisuuksia kaikille, mukaan lukien epäviralliset ja arkielämän yhteydet kuten yhteistyö muun muassa aikuiskoulutuskeskusten, nuorisotyön laitosten tai keskusten ja kulttuurilaitosten kanssa.
25. Toimia on vieläkin toteutettava, jotta kaikki oppijat saavat sosiaalisia, tunne- ja kansalaistaitoja sekä kulttuurienvälisiä valmiuksia EU:n demokraattisten arvojen, perusoikeuksien, yhtäläisten mahdollisuuksien, sosiaalisen osallisuuden ja syrjimättömyyden korostamiseksi, vahvistamiseksi ja edistämiseksi sekä tiedostavan ja aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi. Tässä yhteydessä kansalaiskasvatuksella voi olla keskeinen rooli sen varmistamisessa, että kaikki oppijat ymmärtävät ja kunnioittavat monimuotoisuutta sen kaikissa muodoissa. Näin kehitetään suvaitsevaisuutta, demokraattista suhtautumista ja kriittistä ajattelua ja hankitaan kulttuurien välistä osaamista ja aktiiviseen kansalaisuuteen kuuluvia taitoja.
26. Varhaiskasvatukseen osallistuminen luo tärkeän pohjan tulevalle henkilökohtaiselle, koulutukselliselle ja ammatilliselle menestykselle, mikä on erityisen tärkeää vähäosaisten tai muita heikommassa asemassa olevien lasten kohdalla. Varhaiskasvatusjärjestelmien laatua, osallistavuutta, saavutettavuutta ja kohtuuhintaisuutta on edelleen parannettava, jotta kaikille lapsille voidaan taata tosiasialliset yhtäläiset mahdollisuudet osallistua varhaiskasvatukseen⁵.

⁵ Laadukkaista varhaiskasvatusjärjestelmistä 22. toukokuuta 2019 annetun neuvoston suosituksen mukaisesti.

27. Koulunkäynnin varhainen keskeyttäminen ja heikko opintomenestys kaventavat nuorten sosioekonomisia mahdollisuuksia, näin erityisesti syrjäytymisvaarassa tai eniten syrjäytymisuhan alla olevien kohdalla. Työtä on jatkettava, jotta voidaan varmistaa aidosti osallistavat järjestelmät, joissa kaikki oppijat saavat laadukasta koulutusta ja heidän hyvinvointiaan ja mielenterveyttään edistetään ja suojellaan. Tällä yhdessä oppijoiden yksilöllisistä tarpeista lähtevien ennaltaehkäisy- ja tukitoimenpiteiden ja laadukkaan elinikäisen ohjauksen parantamisen kanssa on ratkaiseva merkitys, jotta voidaan vähentää koulunkäynnin keskeyttämistä ja ohjata oppijoita toisen asteen (tai vastaavan) koulutuksen onnistuneeseen suorittamiseen ja edelleen jatkokoulutukseen tai korkea-asteen koulutukseen.
28. On olennaisen tärkeää edistää parempia koulutussaavutuksia ja tukea jouhevaa siirtymistä työmarkkinoille, mukaan lukien edistämällä elinikäisen ohjauksen, elinikäisen oppimisen ja aikuisopiskelun ja tarvittaessa osaamisen kehittämisen ja uudelleen kouluttautumisen prosessien keinoin jatkuvaa henkilökohtaista, tiedollista ja ammatillista kehitystä ja aktiivista kansalaisuutta.
29. Alisuoriutujien osuus on yhä liian korkea. Heikommat lähtökohdat omaavat, taloudellisesti taantuneilta, eristyneiltä, saari- tai syrjässä olevilta alueilta kuten EU:n syrjäisimmiltä alueilta tulevat oppijat ovat kaikkialla Euroopassa ylliedustettuina alisuoriutuneiden ja koulunkäynnin varhain keskeyttäneiden joukossa. Sen vuoksi on edelleen tarpeen määrittää koulutuspoliittisia toimenpiteitä, mukaan lukien innovatiivisia pedagogisia toimintamalleja, joilla voidaan paremmin edistää kaikkien oppijoiden opintomenestystä.

30. Ammatillinen koulutus, mukaan lukien oppisopimuskoulutus ja muut työssäoppimisen muodot, edistää tasapuolisuutta varmistamalla, että ammatilliset ohjelmat ovat laadukkaita, osallistavia ja helposti saavutettavia kaikille, mukaan lukien haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille⁶.
31. Aikuisopiskelu tarjoaa sekin joustavia opiskelumahdollisuuksia kaikille, myös haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille, ja uuden mahdollisuuden tai vaihtoehtoisen väylän taitojen ja pätevyyden hankintaan.
32. Yhteistyö ja oikea-aikainen tiedonvaihto oppilaitosten, nuorisotyön ja sosiaalialan välillä mahdollistaisi niiden oppijoiden havaitsemisen varhaisessa vaiheessa, jotka ovat koulunkäynnin varhaisen keskeyttämisen vaarassa, ja tarjoaisi tarkoituksenmukaisempia tukitoimenpiteitä haavoittuvassa asemassa oleville nuorille, kuten ilman työtä, koulutusta tai kurssitusta oleville, muun muassa vahvistetun nuorisotakuun avulla.
33. Korkea-asteen koulutus omaa potentiaalia edistää tasapuolisuutta ja osallisuutta helpottamalla ja tukemalla opiskelijoita sujuvassa siirtymisessä toisen asteen koulutuksesta edelleen korkea-asteen koulutukseen, tukemalla laadukkaan ja osallistavan koulutuksen saatavuutta kaikentyypisille oppijoille ja edistämällä aliedustettujen ryhmien, myös muiden kuin perinteisten oppijoiden, osallistumista. Se voi myös saada lisää mukaan aikuisia, edistää taitojen parantamista ja uudelleenkouluttautumista ja toimia osana elinikäisessä oppimisessa joustavine vaihtoehtoineen täysimittaisille ohjelmille tutkimalla mikrotutkintoihin sovellettavan eurooppalaisen lähestymistavan käsitettä ja käyttöä.
34. Bolognan prosessin puitteissa tehty työ on tärkeää korkea-asteen koulutuksen sosiaalisen ulottuvuuden kehittämiseksi edelleen.

⁶ Kestävää kilpailukykyä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja selviytymiskykyä tukevasta ammatillisesta koulutuksesta 24. marraskuuta 2020 annetun neuvoston suosituksen mukaisesti.

35. Digitaaliteknologialla on tärkeä rooli oppimisympäristöjen, digipedagogiikan, -välineiden ja -tehtävien mukauttamisessa, yksilöimisessä ja sovittamisessa eri oppijoiden tarpeisiin. Se voi tukea aitoa osallisuutta edellyttäen, että digitaalista kuilua koskevia kysymyksiä käsitellään samanaikaisesti ottaen huomioon digitaalinen infrastruktuuri, yhteydet ja digitaalisten laitteiden, välineiden, resurssien samoin kuin digitaalisen osaamisen saatavuus sekä näiden saavutettavuus vammaisten osalta. Vaikka digiteknologia on mahdollistanut etäopetuksen covid-19-pandemian aikana, tilanne on tuonut esiin perimmäisiä eroja digilaitteiden saatavuudessa, yhteyksissä ja muissa digitaalisen kahtiajaon ilmentymissä kuten oppijoiden, kouluttajien ja hoitajien digitaalisessa osaamisessa ja jälkimmäiseen liittyvän tuen saatavuudessa.
36. Nousevan teknologian, kuten tekoälyn eettinen, vastuullinen ja osallistava käyttö voi myös osaltaan kaventaa digitaalista kuilua ja toimia osallistavamman opetuksen ja oppimisen hyväksi.
37. Virtuaalisten oppimisympäristöjen enenevä saatavuus tarjoaa monia uusia mahdollisuuksia. Virtuaalisten oppimisympäristöjen yleisempään ja enenevään saatavuuteen ja käyttöön liittyy kuitenkin myös entistä suurempi riski joutua kyberkiusaamisen, verkkohäirinnän muiden muotojen tai disinformaation kohteeksi erityisesti verkkoyhteisöjen kautta. On pyrittävä varmistamaan, että oppijat samoin kuin kouluttajat perehdytetään verkkoturvallisuuteen ja että he ovat tietoisia tiettyjen alustojen tai verkkotyökalujen mahdollisista riskeistä. Näin voidaan aidosti edistää turvallista virtuaalista oppimisympäristöä. Samanaikaisesti myös oppilaitoksilla olisi oltava käytössään selkeät toimintaohjeet ja menettelyt näihin kysymyksiin vastaamiseksi.

38. Opettajilla, kouluttajilla, varhaiskasvatuksen ammattilaisilla ja muulla opetushenkilöstöllä sekä oppilaitosten johtajilla ja opinto-ohjaajilla kaikilla tasoilla on keskeinen merkitys tasapuolisuuden, osallisuuden ja menestyksen tukemisessa koulutuksessa kaikkien parhaaksi. Tämän tehtävän hoitamiseksi heillä on oltava hyvä pätevyys ja taitoa, osaamista ja taustatuntemusta, jotta he voivat ymmärtää koulutuksellista huono-osaisuutta ja puuttua siihen, sekä toimia opettajana ja kouluttajana entistä monimuotoisemmissa, monikielisissä ja -kulttuurisissa ympäristöissä.
39. Opettajien, kouluttajien ja muiden kouluttajien peruskoulutuksen, perehdytyksen ja jatkuvan ammatillisen kehittämisen olisi tarpeellisessa määrin vastattava asiaankuuluvia kansallisia ja alueellisia vaatimuksia ja oppilaitosten kehitysprosesseja. Tämä on olennaisen tärkeää, jotta voidaan ottaa käyttöön uusia tapoja vastata paremmin uusiin ja haastaviin realiteetteihin muun muassa digitaalisen ja vihreän siirtymän yhteydessä. Opettajia, kouluttajia, oppilaitosten johtajia ja opinto-ohjaajia on pyrittävä tukemaan tasapuolisuuden, laadukkaan opetuksen ja elinikäisen ohjauksen edistämiseksi. Lisäksi on pyrittävä houkuttelemaan parhaat tekijät ammattiin ja vastaamaan näin opettajapulaan tarpeen mukaan parantamalla ja joustavoittamalla rekrytointistrategioita. Samanaikaisesti tämä osaltaan parantaa oppilaitosten laatua ja osallistavuutta ja siten myötävaikuttaa koulutusjärjestelmien hallinnointiin.

KEHOTTAJAA JÄSENVALTIOITA KANSALLISET OLOSUhteET JA
TOISSIJAISSUUSPERIAATTEEN HUOMIOON OTTAEN

40. Toteuttamaan koulutuspoliittisia toimenpiteitä ja jatkamaan tarvittaessa koulutusjärjestelmien uudistuksia pyrkien koulutuksen koko laajuudelta ja kokonaisvaltaisen instituutiostrategian puitteissa lisäämään yhtäläisiä mahdollisuuksia ja osallisuutta ja edistämään opintomenestystä kaikilla tasoilla ja kaikissa koulutusmuodoissa seuraavin keinoin:
- a) vastataan oppijoiden kasvavaan monimuotoisuuteen ja parannetaan laadukkaan ja osallistavan koulutuksen saavutettavuutta kaikille oppijoille, mukaan lukien huono-osaisista ja haavoittuvista ryhmistä tulevat oppijat – kuten oppijat, joilla on köyhyys- ja syrjäytymisriski tai erityisiä oppimistarpeita, vammaiset, vähemmän koulutetut / matalan koulutustason omaavat, muuttajataustaiset, vähemmistötaustaiset sekä oppijat, joilla on muita heikommat mahdollisuudet maantieteellisen sijainnin, sukupuolensa ja/tai sosioekonomisesti heikomman asemansa vuoksi;
 - b) edistetään kansallisella ja alueellisella tasolla opintomenestystä parantavia kokonaisvaltaisia strategioita, jotka perustuvat vahvaan monialaiseen yhteistyöhön kaikilla tasoilla. Näin voidaan edistää toisen asteen koulutuksen (tai vastaavan) ja koulutusväylien menestyksellistä päätökseen saattamista ja vähentää koulunkäynnin varhaista keskeyttämistä ja alisuoriutumista, mukaan lukien tukemalla kokonaisvaltaista instituutiostrategiaa ja monialaista yhteistyötä kouluissa ja niiden lähiympäristössä – omaksuen osallistava oppijakeskeinen näkemys koulutuksesta –, edistämällä osallistumattomuuden merkkien varhaista havaitsemista, lujittamalla riskialttiiden oppijoiden yksilöllisen ohjauksen ja tuen puitteita ja edistämällä ja tukemalla vanhempien, hoitajien, perheiden ja yhteisöjen osallistumista;

- c) pyritään varmistamaan, että kaikki oppijat saavuttavat perustaitotason, myös digiosaamisessa, kiinnittäen erityistä huomiota ryhmiin, jotka ovat vaarassa alisuoriutua ja keskeyttää varhain koulunkäynnin, mukaan lukien yksilöimällä tehokkaita toimintapoliittisia uudistuksia, joilla tuetaan perustaitojen parempaa saavuttamista, erityisesti opetussuunnitelmien tai arvioinnin ja elinikäisen ohjauksen osalta, sekä organisaatioiden ja henkilöstön valmiuksia innovoida ja kehittää opiskelijakeskeisiä oppimistapoja ja -ympäristöjä;
- d) pyritään varmistamaan, että kaikki oppijat, myös erityisesti* lahjakkaat oppijat, saavat riittävästi tukea ja älyllisiä haasteita kykyjään ja valmiuksiaan vastaavasti ja suojellaan samalla heidän fyysistä, emotionaalista ja psykologista hyvinvointiaan.
- e) säilytetään oppilaitokset turvallisina ympäristöinä, joissa ei esiinny väkivaltaa, rasismia, kiusaamista, kyberkiusaamista, seksuaalista häirintää, seksismiä, haitallista puhetta, disinformaatiota, virheellistä tietoa tai minkäänlaista syrjintää.
- f) edistetään sellaista turvallista, vastaanottavaa ja kannustavaa oppimisympäristöä, myös verkossa, jossa kaikki oppijat voivat kasvaa ja kehittyä yksilöinä ja yhteisön jäseninä ja saada osakseen kunnioitusta, arvostusta ja tunnustusta erityistaidoissaan ja -tarpeissaan, ja asetetaan samalla riittävän korkeat odotukset kaikille oppijoille ja huolehditaan heidän henkilökohtaisesta hyvinvoinnistaan.
- g) varmistetaan, että oppilaitosten sisäisissä ja ulkoisissa laadunvarmistusprosesseissa otetaan huomioon koulutuksen tasapuolinen saatavuus, kaikkien osallisuus ja menestyminen koulutuksessa.

- h) harkitaan kansallisten ja alueellisten olosuhteiden mukaisesti tuloksellisten elinikäisen ohjauksen toimintamallien täytäntöönpanoa, uraohjauksen ja urataitojen kehittämismahdollisuuksien tarjoamista kaikilla koulutustasoilla ja kaikissa koulutusmuodoissa, myös kansalaisten urasiirtymien tukemiseksi koko elämän ajan;
 - i) edistetään oppilaitosten monikielisyyttä arvottamalla ja mobilisoimalla oppijoiden kielellistä taustaa, millä sekä vahvistetaan kielitaitoa opintokielessä että tuetaan muun kielitaidon hankkimista;
 - j) varmistetaan oppimismahdollisuuksien ja osallistavien ympäristöjen saavutettavuus ja tarjotaan yksilöllisiä tukitoimenpiteitä oppimisympäristöissä, joissa vammaisten tiedollinen ja sosiaalinen kehittyminen pyritään maksimoimaan, heidän koulutuksensa helpottamiseksi⁷;
 - k) pyritään ehkäisemään psykologisia vaikeuksia oppijoiden keskuudessa ja tukemaan psykologisista vaikeuksista kärsiviä oppijoita, myös tarjoamalla ammatillista tukea tarvittaessa.
41. Rohkaisemaan viranomaisia, oppilaitoksia ja keskeisiä sidosryhmiä kuten paikallisyhteisöjä, paikallis- ja aluehallintoja, vanhempia ja hoitajia, sukua, nuorisoalan toimijoita, sosiaalisia ja kulttuurisia välittäjiä, vapaaehtoistyöntekijöitä, työmarkkinaosapuolia, työnantajia ja kansalaisyhteiskuntaa käymään laajaa vuoropuhelua, tekemään yhteistyötä ja hyödyntämään innovatiivisia lähestymistapoja sellaisten osallistavien koulutusstrategioiden käyttöönoton hyväksi, joilla edistetään tasapuolisuutta ja osallisuutta ja vastataan laajemman yhteisön tarpeisiin;

⁷ Vammaisyleissopimuksen ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan strategian 2021–2030 mukaisesti

42. Kannustamaan oppimismahdollisuuksien tarjoamista kaikille oppijoille joustavina koulutusväylinä koko elämän ajan, muun muassa validoimalla aiemmat opinnot, myös epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen puitteissa ja joustavin lähestymistavoin, esimerkiksi selvittämällä mikrotutkintoihin sovellettavan eurooppalaisen lähestymistavan konseptia ja käyttöä, heikentämättä kuitenkaan täysimittaisten ohjelmien keskeistä merkitystä muodollisessa ja ammatillisessa koulutuksessa.
43. Kannustamaan ja helpottamaan kaikkien lasten pääsyä laadukkaaseen varhaiskasvatukseen heidän yksilöllisestä, perhe- tai sosiaalisesta tilanteestaan riippumatta ja jatkamaan laadukkaita varhaiskasvatusjärjestelmiä koskevien eurooppalaisten laatupuitteiden täytäntöönpanoa, mukaan lukien investoimalla jatkossakin varhaiskasvatukseen, jotta saavutetaan suurempi osa lapsista ja nostetaan laatuvaatimuksia.
44. Tarjoamaan uusia mahdollisuuksia, mukaan lukien joustavat täydennys- ja uudelleen koulutusväylät aikuisille, joilta peruskoulutus on jäänyt ilman tutkintoa tai joilla on matala koulutustaso.
45. Tutkimaan mahdollisuuksia kehittää ja tehostaa sukupuolen ja muiden asiaankuuluvien muuttujien mukaan eriteltyjä kansallisia tiedonkeruu-, seuranta- ja arviointijärjestelmiä, joiden avulla jäsenvaltiot voisivat arvioida yksittäisten toimintapoliittisten aloitteiden vaikutusta. Tämä auttaisi mittaamaan sitä, miten tasapuolisuuden, osallisuuden ja opintomenestyksen edistämisessä on edetty koulutusjärjestelmissä.
46. Jatkossakin hyödyntämään tarvittaessa Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskuksen palveluja ottaakseen käyttöön, seuratakseen, dokumentoidakseen ja levittääkseen koulutusjärjestelmissä hyväksi havaittuja osallistavia lähestymistapoja.

47. Hyödyntämään täysimääräisesti oppilaitosten eurooppalaisia yhteistyövälineitä kuten eTwinning-alustaa, kouluopetuksen eurooppalaista verkkofoorumia (School Education Gateway) ja aikuiskoulutuksen eurooppalaista foorumia EPALeEa, jotta voidaan tehostaa yhteistyötä ja tietojen, parhaiden käytäntöjen ja resurssien vaihtoa siltä osin kuin on kyse tasapuolisuuden, osallisuuden ja opintomenestyksen edistämisestä oppilaitoksissa.
48. Parantamaan digitaalisten laitteiden ja infrastruktuurin, yhteyksien, avointen ja digitaalisten koulutusresurssien ja pedagogisten menetelmien käytettävyyttä, saatavuutta, saavutettavuutta ja laatua kaikilla koulutustasoilla kohdennetulla tuella. Näin varmistetaan tosiasiallinen saavutettavuus kaikenikäisille muita heikommassa asemassa oleville oppijoille ja vammaisille oppijoille. Samalla olisi vastattava tarpeeseen kehittää perustason ja edistynyttä digitaalista osaamista kaikilla koulutustasoilla ja kaikissa koulutusmuodoissa, jotta digitaalisen koulutuksen potentiaali saataisiin täysin valjastettua osallistavampien ja menestymistä synnyttävien opetus- ja oppimisympäristöjen luomiseen.
49. Varmistamaan, että opettajille, kouluttajille, varhaiskasvatuksen ammattilaisille, opetushenkilöstölle ja muille kouluttajille sekä oppilaitosten johtajille kaikilla tasoilla annetaan kaikki heidän tarvitsemansa tuki, mukaan lukien tarvittava peruskoulutus, ammattiin perehdyttäminen ja jatkuva ammatillinen kehittäminen, jotta voidaan ymmärtää koulutuksellista huono-osaisuutta ja puuttua siihen – samoin henkilökohtaisiin ennakkoluuloihin –, edistää todellista osallisuutta ja menestymistä, käsitellä monimuotoisuutta, lisätä oppimismotivaatiota itsessään ja yltää tasokkaisiin oppimistuloksiin monimuotoisen kohderyhmän parissa yhteistyössä muiden sidosryhmien kanssa. Tähän sisältyy tuki perustason ja edistyneen digitaalisen osaamisen ja innovatiivisten opetusmenetelmien sekä sosiaalisten ja tunnetaitojen kehittämiseksi. Samalla edistetään kouluttajien hyvinvointia ja mielenterveyttä.
50. Vastaamaan opettajapulaan siellä, missä sitä esiintyy, erityisesti erityisopetuksessa ja monikulttuurisissa ja -kielisissä ympäristöissä.

51. Jatkamaan vuoden 2015 Pariisin julistuksen sitoumusten täytäntöönpanoa erityisesti kansalaiskasvatuksen avulla. Näin edistetään aktiivista kansalaisuutta, suvaitsevaisuutta ja demokraattista ajattelua, kulttuurienvälistä osaamista, digitaalista ja medialukutaitoa sekä kriittistä ajattelua.
52. Hyödyntämään täysimääräisesti kansallisten tai alueellisten tarpeiden mukaisesti kaikkia saatavilla olevia alueellisia, kansallisia ja EU:n rahoitusmekanismeja ja -ohjelmia, kuten Erasmus+ -ohjelmaa, Euroopan sosiaalirahasto plussaa sekä muita Euroopan rakenne- ja investointirahastoja, InvestEU-ohjelmaa ja elpymis- ja palautumistukivälineen tarjoamia uusia mahdollisuuksia tarkoituksena edistää kestäviä investointeja koulutuksen tasapuolisuuteen ja osallistavuuteen kaikkien oppijoiden menestyksen edistämiseksi.

PYYTÄÄ KOMISSIOTA JA JÄSENVALTIOITA TOIMIVALTANSA MUKAISESTI JA TOISSIJAISUUSPERIAATTEEN ASIANMUKAISESTI HUOMIOON OTTAEN

53. Hyödyntämään parhaalla mahdollisella tavalla uusien eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisten puitteiden edettäessä kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista ja kehittämistä (2021–2030) suomia mahdollisuuksia avoimen koordinoitimenetelmän avulla edistääkseen hyvien käytäntöjen ja innovatiivisten lähestymistapojen vaihtoa siitä, miten koulutus saataisiin palvelemaan menestystä tasapuolisemmin ja osallistavammin. Tätä varten lisätään keskinäistä ja vertaisoppimista ja tarvittaessa toteutetaan tutkimuksia näyttöön perustuvan päätöksenteon edistämiseksi ja onnistuneiden koulutuspoliittisten käytäntöjen kehittämiseksi ja levittämiseksi koulutuksen tasapuolisuutta ja osallistavuutta kaikkien oppijoiden menestyksen edistämiseksi koskevilta osin.

PYYTÄÄ KOMISSIOTA PERUSSOPIMUSTEN MUKAISESTI JA
TOISSIJAISUUSPERIAATETTA TÄYSIN NOUDATTAEN

54. Työstämään yhdessä jäsenvaltioiden kanssa aloitteita, joista komissio on ilmoittanut Euroopan osaamisohjelman, eurooppalaisen koulutusalueen ja digitaalisen koulutuksen toimintasuunnitelman 2021–2027 yhteydessä ja joilla parannetaan tasapuolisuutta, osallistavuutta ja opintomenestystä, sekä lapsen oikeuksia koskevaa strategiaa, vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa strategiaa 2021–2030 ja Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin täytäntöönpanoa koskevaa toimintasuunnitelmaa, mukaan lukien lapsitakuu.
55. Työstämään aloitetta, jonka tarkoituksena on kehittää yhdessä jäsenvaltioiden kanssa toimintapoliittista ohjausta vähentämään alisuoriutumista ja lisäämään toisen asteen (tai vastaavan) koulutustason saavuttamista, katkaisemaan koulutustason yhteys sosioekonomiseen taustaan ja ehkäisemään nuorisotyöttömyyttä.
56. Toteuttamaan jäsenvaltioiden kanssa strateginen vuoropuhelu, jossa keskitytään hyvin suorituskkyisen digitaalisen ekosysteemin kehittämiseen sekä koulutuksen digitaalisen muutoksen edellyttämien digitaitojen ja -osaamisen parantamiseen.
57. Hahmottelemaan jäsenvaltioille toimintapoliittista ohjausta verkko- ja etäopiskelusta perus- ja toisen asteen koulutuksessa tavoitteena lisätä kouluopetuksen osallistavuutta ja joustavuutta ja parantaa kaikkien oppijoiden kohdalla laaja-alaisten taitojen kehittämistä.
58. Tukemaan yhteistyötä Euroopan, kansallisen ja alueellisen tason asiaankuuluvien sidosryhmäorganisaatioiden välillä sekä koulutuksesta vastaavien kansallisten viranomaisten välillä, jotta ne voivat yhteistyössä antaa panoksensa toimintapoliittisiin suosituksiin perustaitojen opetusta ja oppimista koskevista innovatiivisista ja monialaisista lähestymistavoista.

59. Tehostamaan yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa koulutuksen tasapuolista saatavuutta sekä kaikkien osallisuutta ja menestymistä koulutuksessa koskevaa yhteistyötä asiaankuuluvien eurooppalaisten instituutioiden ja virastojen kuten Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskuksen sekä asiaankuuluvien kansainvälisten järjestöjen kuten Euroopan neuvoston, OECD:n, Yhdistyneiden kansakuntien ja Unescon, kanssa.
60. Ohjaamaan työtä sellaisten, indikaattoreita ja vertailuarvoja käsittelevän pysyvän työryhmän asiantuntijalausuntoon perustuvien ja hyödyntävien ehdotusten tekemiseksi, jotka koskevat mahdollisia indikaattoreita tai EU:n tason tavoitteita tasapuolisuudelle ja osallistavuudelle.
61. Tutkimaan mahdollisuuksia kehittää ja tehostaa EU:n tiedonkeruuta erityisesti Eurostatin puitteissa, jotta voidaan helpottaa sellaisten toimintapoliittisten aloitteiden ja toimenpiteiden arviointia, joilla edistetään tasapuolisuutta, osallistavuutta ja opintomenestystä EU:n koulujärjestelmissä. Tässä olisi kuitenkin vältettävä aiheuttamasta jäsenvaltioille lisätaakkaa.
62. Hyödyntämään koulutuksen laadukkaita investointeja käsittelevää asiantuntijaryhmää tiiviissä yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa sen tutkimiseksi, miten tehokkaat ja tulokselliset investoinnit ihmisten osaamiseen ja infrastruktuuriin voisivat osaltaan edistää koulutuksen tasapuolisuutta ja osallistavuutta.
63. Kutsumaan koolle asiantuntijaryhmän laatimaan ehdotuksia strategioiksi, joilla luodaan suotuisia oppimisympäristöjä ryhmille, jotka ovat alttiita alisuoriutumisriskille, ja tuetaan kouluhyvinvointia.
64. Kutsumaan koolle asiantuntijaryhmän, joka keskittyy digitaalisen lukutaidon edistämiseen ja disinformaation torjuntaan. Näillä on ratkaiseva merkitys turvallisen, voimaannuttavan ja osallistavan verkkokokemuksen luomisessa kaikille.

POLIITTINEN TAUSTA

1. Neuvoston päätelmät eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisista puitteista (ET 2020) (12.5.2009)
2. Neuvoston suositus koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävistä politiikoista (28.6.2011).
3. Neuvoston päätöslauselma uudistetusta eurooppalaisesta aikuiskoulutusohjelmasta (20.12.2011)
4. Neuvoston suositus epävirallisen ja arkioppimisen validoinnista (20.12.2012)
5. Julistus kansalaisuuden sekä vapauden, suvaitsevaisuuden ja syrjimättömyyden yhteisten arvojen edistämisestä koulutuksen avulla (Pariisi, 17.3.2015)
6. Neuvoston ja komission yhteinen vuoden 2015 raportti eurooppalaisen koulutusyhteistyön strategisten puitteiden (ET 2020) täytäntöönpanosta – Eurooppalaisen koulutusyhteistyön uudet painopisteet, (23.–24.11.2015)
7. Neuvoston päätelmät koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämisestä ja menestyksellisen koulunkäynnin edistämisestä (15.12.2015)
8. Neuvoston suositus taitojen parantamisesta: uusia mahdollisuuksia aikuisille (19.12.2016)

9. Neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätelmät osallistamisesta monimuotoisessa ympäristössä laadukkaan koulutuksen tarjoamiseksi kaikille (17.2.2017)
10. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle – Koulujen kehittämisellä ja huipputason opetuksella hyvät lähtökohdat elämälle (30.5.2017)
11. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle: Eurooppalaisen identiteetin vahvistaminen koulutuksen ja kulttuurin avulla – Euroopan komission panos EU-johtajien kokoukseen Göteborgissa (17.11.2017)
12. Neuvoston suositus yhteisten arvojen, osallistavan koulutuksen ja opetuksen eurooppalaisen ulottuvuuden edistämisestä (22.5.2018)
13. Neuvoston päätelmät eurooppalaista koulutusaluetta koskevan vision toteuttamisesta (22.5.2018)
14. Neuvoston suositus korkea-asteen ja toisen asteen koulutuksen tutkintojen ja ulkomailla suoritettujen opintojaksojen automaattisen vastavuoroisen tunnustamisen edistämisestä (26.11.2018)
15. Neuvoston suositus kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta kielten opetukseen ja oppimiseen (22.5.2019)
16. Neuvoston suositus laadukkaista varhaiskasvatusjärjestelmistä (22.5.2019)

17. Neuvoston päätöslauselma eurooppalaisen koulutusalueen kehittämisestä tulevaisuuteen suuntautuvien koulutusjärjestelmien tukemiseksi (8.11.2019)
18. Neuvoston päätelmät tulevaisuuden eurooppalaisista opettajista ja kouluttajista (9.6.2020)
19. Neuvoston päätelmät covid-19-kriisin torjunnasta koulutuksessa (16.6.2020)
20. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle: Euroopan osaamisohjelma kestävän kilpailukyvyn, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja selviytymis- ja palautumiskyvyn tueksi (1.7.2020)
21. Tasa-arvon unioni: EU:n rasismintorjunnan toimintasuunnitelma 2020–2025 (18.9.2020)
22. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamisesta vuoteen 2025 mennessä (30.9.2020)
23. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Digitaalisen koulutuksen toimintasuunnitelma 2021–2027: Koulutuksen mukauttaminen digitaaliaikaan (30.9.2020)
24. Neuvoston suositus kestävää kilpailukykyä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja selviytymiskykyä tukevasta ammatillisesta koulutuksesta (24.11.2020)
25. Neuvoston päätelmät digitaalisesta koulutuksesta Euroopan tietoyhteiskunnissa (24.11.2020)

26. Osnabrückin julistus ammatillisesta koulutuksesta elpymisen ja oikeudenmukaisten siirtymien mahdollistajana digitaalitalouteen ja vihreään talouteen siirryttäessä (30.11.2020)
 27. Neuvoston päätöslauselma eurooppalaisen koulutussyhteistyön strategisista puitteista edettäessä kohti eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamista ja kehittämistä (2021–2030) (18.2.2021)
 28. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva strategia (3.3.2021)
 29. Lasten oikeuksia koskeva EU:n strategia (24.3.2021).
-